

הלכות שבת סימן שיה

ט ככלי ראשון (פריש, הפלי שמשמש בו על האש), אפלו לאחר שהעבירוהו מעל האש מבשל (ג) כל זמן (סד) שהיך (מ) סולדת בו, לפיך אסור לתן (סה) לתוכו תבלין. *אכל מלח מתר לתן לתוכו (סו) כיון שהעבירו מעל האש, דצריכא מלחא בשולא (סז) כבשנא דתורא. וינש מי שאוסר לתת לתוך כלי זה (סח) בשר מלוח אפלו הוא (כה) (סט) של שור. הגה הנראה לי (ע) דכלא מלוח נמי אסור, אלא הנקט מלוח דכלא הכי אסור משום (כו) דם שבו. (עא) וינש אוסרים לתת (כז) מלח אפלו בכלי שני כל זמן שהיך סולדת בו, והפחמיר תבוא עליו ברכה (חכספות ומרדכי פרק כידה). *ואם עבר ונתן מלח אפלו בכלי ראשון, (עב) אפלו הוא על האש שעבר אסורא, מתר המאכל, (עג) דהמלח (כח) [כח] בטל על-גבי המאכל (כ"י בשם שבויליהלקט): *ואסור לתן תבלין בקערה ולערוה עליהן (עט) (עד) מכלי ראשון:

פ שבת מיב במשנה
דבמקרא שכ צ שם
במקרא ודלשנא
תרי"ף
והראש והרמב"ם
בפרק כב והתוספות
ק טו, והתוספות
קובו דמחמיר שבוא
עליו ברכה ד ובט
קס, וכן נוסף דברי
הראש וכן דעת הרב
השני דבפרק כב

באר היטב

ע"ג האש ממש, מ"ט פכ"ב, ועמ"א: (מ) סולדת. עמ"א, וצ"ח ב"ר"ד סימן עד ס"ק ב מש"ש בשם רש"ל: (כה) של שור. גהי דהבשר אינו מתבשל, הלחלוחית שבו מתבשל, טו: (כו) דם. ומ"י שהורח אחר המליחה, דל"כ ע"דן הוא אסור משום דם שפמלח, ומ"מ פשט דעת הרב"י משמע דדוקא כשהוא עדין מלוח אז המלח מסוה לבשול, עמ"א: (כז) מלח. כבר נצינו רואת דהנותנין אותם בכ"ש רוחם כחמסותים מקריהם אחר שפמלחם שם קצת שעה, ט"ז: (כח) בטל. ע"ז שחולק והעלה שאין להחיר אכילה זו בשבת, אלא זמנין עד לאחר השבת, ע"ש, ועמ"א. וכל המלח שעושים ממנו שמבשלין אותם אין בו משום בשול, דאין בשול אחר בשול, מ"א: (כט) מכ"ר. ואם ערה, א"י הקליפה אסורה דתבשלה בשבת, וע"ז מ"א:

שערי תשובה

ש"ש בפ"ט קא"ו"י די ספוקן אז ודאי בב"ש אין לאסר כו, ע"ש: [מ] בטל. ע"ז ב"ר"ד סימן וצ"ח פמ"א סימן פד אותם שמבשלין בשבת מים רותחין בכ"ר מבשלים עם ט"י"א וקערה מכ"ר לתוך הקערות קטנות שיש בהם עוק"ר, אין כאן משום בשול כיון שהעוק"ר כבר התבשל בבית האמן ואין בשול אחר בשול בדרך גבש, אף שהעוק"ר נמוח לו עד דין גבש, והסר לתן העוק"ר אף בכ"ר וכמ"ש הט"א לענין המלח, ע"ש, כמתבי בס"ק יז דגם בפעלים דינא הכי כיון שיהם חריפים מהקרים להתבשל, ונצינו רואת דהנותנין אותם בכ"ש רוחם כחמסותים מקריהם אחר שפמלחם שם קצת שעה, ט"ז: (כח) בטל. ע"ז שחולק והעלה שאין להחיר אכילה זו בשבת, אלא זמנין עד לאחר השבת, ע"ש, ועמ"א. וכל המלח שעושים ממנו שמבשלין אותם אין בו משום בשול, דאין בשול אחר בשול, מ"א: (כט) מכ"ר. ואם ערה, א"י הקליפה אסורה דתבשלה בשבת, וע"ז מ"א:

משנה ברורה

וקפה לו אז יש בשול אחר בשול, ולדינא כבר כתבנו לעיל בסעיף ד דהלכה כפ"א פוסקים דאין מתקלין בנה, (פו) ואף המתברר אפשר דסובר בן כמו שפ"ח שם, אלא דלשנא דרפנו ריחם נקטי וא"י: **ט (סג) כל זמן וכ"י.** ה"נ (פח) אפלו כבר פסק רתיתח (מ"ג): **(סד) שהיך סולדת בו.** אכל אם אין היך סולדת בו, (פט) אפלו כלי ראשון אינו מבשל, ואם לא העבירוהו מעל האש, אסור לתן לתוכו תבלין ואפלו מלח בכל גונא, ואפלו דעתו לסלק את הקדרה מהר משם, פ"י ישכח עד שיתבשלו, וכדלקמן בסעיף יד: **(סה) לתוכו תבלין.** אכל בכלי שני מתר לתת תבלין אפלו ד סולדת בו, דאין מתבשל שם. ואם מנח בכלי שני דבר-גוש שהיך סולדת בו, יש לזהר בניהו, (ס) דיש פוסקים שסוברין דדבר-גוש כל זמן שהיך סולדת בו דינו ככלי ראשון: **(סו) כיון שהעבירו.** דצל (לא) האש אפלו בשנא דתורא מתבשל: **(סז) כבשנא דתורא.** ואף שנמות אף בכלי שני, (נ) מהיו אינו בשול, שאף בצונן אפה רואה (כ"ג): **(סח) בשר מלוח.** ודעה לומר, בשר שנמלח והורח (ג) פ"ד: **(סט) של שור.** דנהי דהבשר אינו מתבשל, הלחלוחית שבו מתבשל [טו]: **(ע) דכלא מלוח וכ"י.** ה"נ, הלא נטעה לומר דהטעם שאוסר הוא משום דהמלח מרפך הבשר ומתבשל אחר-כך בכלי ראשון, אלא דאפלו בלא נמלח כלל היה אסור לתתו מפני הלחלוחית, וכנ"ל, והא דנקט המתברר מלוח, דאי לא היה מלוח היה אסור לתתו מפני אסור דם בכלי רוחם בלא אסור שבת: **(עא) וינש אוסרים וכ"י.** ב"מ"א איפא תרי לשני בנה: ללשנא בתרא ה"י מלח לקלא, דקשה להתבשל כבשנא דתורא, משום הכי מתר אפלו בכלי ראשון כשהעבירוהו מהאש, וללשנא קמא ה"י מלח לחמרא, דאפלו בכלי שני מתבשל, ופסקו רב הפוסקים דלשנא בתרא, אלא מפני שיש מחמירין לכן כתב דהמתמיר תבוא עליו ברכה (כ"ג). וה"י מלי מלח שחופרין, אכל מלח שעושים ממים שמבשלין אותם אין בו משום בשול לכלי עלמא, דאין בשול אחר בשול, וכדלקמן בסעיף טו [מ"א וש"א], (נ) וכן בציוקע"ר מתר מהאי טעמא לתנו בכלי ראשון⁸⁴ לאחר שהעבירוהו (נ) מן האש, (נ) ויש שמפקפקין בנה, וטוב לזהר מכלי ראשון לכתחלה: **(עב) אפלו הוא וכ"י.** דעל-גבי האש אפלו לפסק השלחן-ערוך אסור, וכנ"ל: **(עג) דהמלח בטל.** ואף על-גב דמ"ד דעביד לטעמא לא בטיל, (נ) שא"י הכא דה"י זה וזה גורם⁸⁵, דהקא מ"י שנמלח גס-פן מכ"ר בערב-שבת, וגם מ"י דהמלח שנתן עקשו לא היה כ"י לתן טעם בקדרה וזלת המלח של אהמול, אכל אם היה במלח של עקשו לבדו כ"י לתן טעם, אסור המאכל (נ) עד מוצאי-שבת (נ) אם נתן בהכלי כשעומד על האש; וה"י מלי במלח שנעשה מחפירה, (ק) אכל במלח שנעשה ממים שמבשלין אין לאסור המאכל, וכנ"ל: **י (עד) מכלי ראשון.** דאף דתבלין אין

לסבא ראשונה. וכל זה לדעת הרא"ש ושלחן-ערוך סעיף ד, אכל לדעת המגרי"ט משנה המבוא בסעיף טו בהג"ה שאפלו דבר שיש בו לטב ונצטנן אין בו משום בשול, כאן גס-פן מתר והגרי"א בביאורו: * ואם עבר ונתן מלח וכ"י. ובתבלין כשנצטנן לכלי ראשון, אף שנתן גס-פן קצת מערב-שבת, יש לענין ד"צבד לענין התבשיל, דהא ה"י דבר שיש לו מחמירין, דהמלח מחמיר רבנו שמונה משום דנמוח מתר ואין מתבשל, דצריכא מלחא בשולא וכ"י ומתבשל מן-השנא, מה שאין כן בתבלין, ואפשר דגם ככאן מתבשל קדם שמתבשלו⁸⁸, וצ"ח צ"ח: * אסור לתן תבלין וכ"י. הגה בשא"י דכ"רם חזין ממים ושמן, כבר מבאר לעיל בסעיף ה דיש לזהר לכתחלה אף בכלי שני, אף לענין ד"צבד אין להחמיר בכלי שני, ובערי מכלי ראשון נראה דינן כמו לענין תבלין, וכל זה בדבר שלא נעלה ונאפה, אכל בדבר שנעלה או נאפה אין לאסור בד"עבד אפלו ה"י אותם בכלי ראשון, דיש לסמוך אפוסקים החולקין על רבנו אליעזר מפי"ן וסב"א להו דאין בשול אחר אפה וצ"ח,

באר הלכה

לסבא ראשונה. וכל זה לדעת הרא"ש ושלחן-ערוך סעיף ד, אכל לדעת המגרי"ט משנה המבוא בסעיף טו בהג"ה שאפלו דבר שיש בו לטב ונצטנן אין בו משום בשול, כאן גס-פן מתר והגרי"א בביאורו: * ואם עבר ונתן מלח וכ"י. ובתבלין כשנצטנן לכלי ראשון, אף שנתן גס-פן קצת מערב-שבת, יש לענין ד"צבד לענין התבשיל, דהא ה"י דבר שיש לו מחמירין, דהמלח מחמיר רבנו שמונה משום דנמוח מתר ואין מתבשל, דצריכא מלחא בשולא וכ"י ומתבשל מן-השנא, מה שאין כן בתבלין, ואפשר דגם ככאן מתבשל קדם שמתבשלו⁸⁸, וצ"ח צ"ח: * אסור לתן תבלין וכ"י. הגה בשא"י דכ"רם חזין ממים ושמן, כבר מבאר לעיל בסעיף ה דיש לזהר לכתחלה אף בכלי שני, אף לענין ד"צבד אין להחמיר בכלי שני, ובערי מכלי ראשון נראה דינן כמו לענין תבלין, וכל זה בדבר שלא נעלה ונאפה, אכל בדבר שנעלה או נאפה אין לאסור בד"עבד אפלו ה"י אותם בכלי ראשון, דיש לסמוך אפוסקים החולקין על רבנו אליעזר מפי"ן וסב"א להו דאין בשול אחר אפה וצ"ח,

תרה"ם: 1 תה 2 ס"ד.

שער העיצור

(פ) תוספת-שבת: (פח) מבית-יוסף: (פט) אלהי רבה בשם הש"ך ופ"י חדש, ולא כממ"א אברהם, וכן כתב הגר"א שלא דק בבנת הירושלמי: (ס) פ"ד אברהם כפי"ף קטן מה: (לא) ר"ן. וכתב הפרי"קגדים דאפלו אינו מעלה רתיחתת כובשיל: (נ) המאירי: (נ) זהו לפי מה שפ"א דה"ק"א בסמ"ח ונלפ"רש הממ"א אברהם דבריו. והנה אף דיש שמפקקין על דברי הר"מ"א וסוברין דדעת המהר"ר הוא דדוקא כשנמלח עוד הפעם המלח עליו [אחר שנמלח מתחלה ודודח פ"ד] אז המלח מרפך תפ"ר ומתבשל, לדינא אין נקמא-מנה, דכבר הוציאו האחרונים להלכה פתומ"א: (נ) תשובת פנים מאירות ופרי"קגדים: (נ) כן כתב באליה רבה ג"י מלח, ואסורו הוא מרובן ומא"י שפ"א במבשל, והוא הדין גבי צוקע"ר: (נ) ע"ז שערי-תשובה⁸⁵ וחו"ש"י רבי עקיבא אינר, וע"ז בפג"ד"שע שפ"ה דהמחמיר לא קאי על מלח שלנו, ולכן לא החמירי בכלי שני⁸⁶: (נ) בית-יוסף בשם רבנו שמונה, ואף דה"י הקשה על זה, האליה רבה והתוספת-שבת והפרי"קגדים כיון-ה"דעה דשער המעורבות חלק ג והפ"א מרדכי והממ"א משה בלם השיגו עליו, וכן דעת הפ"ק אברהם: (נ) ע"ז ש"ז בסוף הדבור לשיטתו, ונקמא-מנה גס לענינו, ונראה דאפלו כמ"ד אין להחמיר יותר, ע"ז לעיל בריש הסימן דדעת הגר"א וכתב שכתבנו כבאר הלכה שם: (נ) דלאחר שהעבירו מעל האש הא קמ"א לן ומדינא מתר בכלי ראשון: (ק) פן משמע כממ"א אברהם, אף דלכתחלה ב"דאי אסור על האש וכנ"ל:

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים

לאכילה, ועוד, שהרי דרך הקטנים, ואף הגדולים, לאכול סוכר בפני עצמו, ואף הנמנעים מזה, אינם עושים כן אלא מחמת רוב המתקנות, ולא מחמת חיסרון בסוכר. וכתב, שיתכן שטעם החומרא הוא מפני שיש מקום להסתפק שמא הסוכר אינו מבושל, או משום שאין כל האנשים יודעים שהוא מבושל, והוסיף, שטעם זה יש להקל מדינא לערות מים חמים מכלי ראשון על גבי קפה נמס, שהרי כולם יודעים שהוא מבושל, ובפרט שהעולם נהגים היתר בעירוי מכלי ראשון על גבי סוכר, וכדעה הראשונה שהביא המשגיב בשם הצנים מאירוח.

והמחצה"ש (סיק לא) כתב, שיתכן שטעם חומרא זו הוא משום שהסוכר נימוח ונעשה לח, ויש איסור בישול אחר בישול בלח שנעטן. ואף על פי שלגבי שומן, כתב המשגיב להלן (סיק ק) שאם הוא יבש בשעה שמניחים אותו כנגד האש נחשב הוא כדבר יבש, ביאר הגרי"ם קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט סוף סי' יז), שכיון שסוכר נימוח במשקה לגמרי ונעשה במים, נחשב הוא כדבר לח, מה שאין כן שומן, שאינו נימוח לגמרי (וראה לעיל (סיק לא)). ומטעם זה, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"א סי' נה חז"ט סי' כז) שאין לערות על קפה נמס מכלי ראשון, כיון שנמס הוא במים ונחפך לדבר לח. וראה מה שכתבנו במשגיב להלן (סיק ק). ולענין הכנת קפה נמס בכלי שני, ראה מה שכתבנו במשגיב לעיל (סיק לט).

ולתת מלח (מבושל) על גבי דבר גוש חם, דעת הגר"ש אויערבך (ששי"כ פ"א הע' קע"ג) שמותר לכתחילה, אף לסוברים שדבר גוש נחשב ככלי ראשון, מפני שרובו אינו נמס, ואף המקצת שנימס אינו ניכר בבירור.

(86) וכשחום המים בכלי שני הוא בשיעור שהיה נכית בו, דעת הגרי"ם קרליץ (חוט שני שם סי' יג עמ' קע"ז) שיש מקום להחמיר שלא לתת את הסוכר לתוכו.

ועירוי מכלי ראשון, דעת הגרי"ם קרליץ (שם) שדינו כבישול בכלי ראשון לענין זה, וכן מבואר בשו"ת אגרות משה (אריח ח"ד סי' ע"ד בישול אור טז). ולגבי עירוי מכלי ראשון על גבי משקה חם עם סוכר הנמצא בכלי שני, דעת הגר"ש אויערבך (ששי"כ פ"א הע' קס"ד) שנכון להיזהר שלא לעשות כן, מפני שהסוכר שנימוח בכלי שני הינו לח צונן, ונתנה מערה עליו מכלי ראשון.

[משנ"ב סי' עג]

שאיני הקא דהני זיה וזה גורם⁸⁷.

(87) ואף על פי שהנתן מלח בשבת [או מלח אסור] במאכל שהוא מלוח מטבעו, כדאי שנאסר המאכל, ולכאורה אין חילוק בין זה ובין מי שמוסיף מלח למאכל שכבר מלוחו קצת, כתב הגר"ש אויערבך (שו"ת מנחת שלמה ח"א סי' ה אות א עמ' יט) שכשלא ניתן מלח מעולם, הנתן את המלח נחשב כגורם היחיד לטעם המאכל, מה שאין כן כששנים נתנו מלח, שנחשב הדבר כזה חה גורם.

אמנם, לגבי מי שיש לו נר אחד וזולק, ומחמת שאריו חלש אינו יכול לקרוא, ועבר ואמר לנכר להחליק לו נר נוסף, כתב לעיל (סי' רעו ס"ק לב) שאסור לקרוא לאורם, וביאר הגר"ש אויערבך (שם), שרק לגבי מלח, שלאחר נתינתו במאכל נימוח הוא ואינו ניכר, הותר ליהנות כשזה חה גורם, מה שאין כן לגבי נרות, שהנר הנוסף ניכר לעינים, ולפיכך אסור ליהנות ממנו.

[ביה"ל ד"ה ואם]

ואפשר דגם בכאן מתבטל ק"ם שנתבטל⁸⁸.

(88) וכן לענין מי שנתן מים לתוך מיחם או קיריה העומדים על גבי האש, כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ה אות א) שיש להקל מטעם זה, כיון שהמים הצוננים שנתן מתערבים במים שעל האש לפני שמתחממים בשיעור שהיה סולדת בו, והוסיף, שמסתבר שאין צורך שידעה במים שבמיחם ששים כנגד המים שמוסיף כדי לבטלם, כיון שבשעה שנתבטלו המים שנתן תאסור, כבר נמצאים הם בתערובת, ולכן די בכך שהמים הנמצאים שם מרובים מהמים שנתן, ובטלים המים שנתן ברוב, ובאופן זה מותר אף למכשל עצמו לשתות בשבת את כל המים שבמיחם.

[משנ"ב סי' סג]

אפילו כבר פסק דתיקתו מונח⁸⁹.

(78) ואף קדיחה שלא התחממה על גבי האש ממש, אלא רק בסמוך לה, כתב האגלי טל (מלאכת האופה סי"ב) שנחשבת ככלי ראשון, וכן כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"א סי' פז) ובשו"ת מנחת שלמה (ח"ב סי' ר ס"ק א) להלכה.

[משנ"ב סי' סד]

פן ילשפת עד שיחבש⁹⁰.

(79) ואף להניח תבשיל על אש שעתידיה להכבות על ידי שעון שבת עור קודם שיתחמם התבשיל בשיעור שהיה סולדת בו, דעת הגר"ש אויערבך (ששי"כ פ"א הע' ח, ובח"ג שם) שמסתבר שאסור, אלא אם כן ניכר הדבר שלא יבוא לידי בישול.

[משנ"ב סי' סה]

מפר לנת תבלין⁹¹ וכר', יש לנהר פנה⁹².

(80) אמנם, לגבי עלי תה, כתב לעיל (סי' לט) שיתכן שאסור מהתורה לתיתם בכלי שני מפני שהם קלי הבישול, אכן לענין תבלין מבואר בדבריו לעיל (סי' ק מב) שאינו בכלל קלי הבישול, וכתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פ"ל תשובה ג), שההיתר לתת תבלין בכלי שני הוא רק כאשר התבלין קשה, שאז אינו קל להתבשל, אך לא כשהוא רך, ולגבי התבלינים הדקים המצויים בזמננו, ראה מה שכתבנו בביה"ל לעיל (סי' ד"ה קוליסט). ולגבי לימונים ובצלילים, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' ק מה). ובטעם הדבר שאין איסור לתת תבלין בכלי שני משום שמדחוי כמבשל, כתב לעיל (סי' לד) שהוא משום שאין התבלין עשוי אלא למתק את הקיריה.

(81) ואורו, כתב הש"ך (י"ד סי' קה ס"ק ח) שנחשב כדבר גוש, ולרעת הגרי"ם קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק טז) אין זה אלא כשמודקים דרבה גרגרי אורו יחדיו, אך כמה גרגרי אורו, אינם נחשבים כדבר גוש, מפני שאין בכוחם להחזיק את החום, ולגבי שעועיות יחדיו, והסתפק הגרי"ם קרליץ (שם) אם נחשבת כדבר גוש, והוסיף, שאף קטניות ואטריות נחשבות דבר גוש, ולענין שאר פרחי דבר גוש, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' ק מה).

[משנ"ב סי' סז]

שאף צלון אפה רואה פנה⁹³.

(82) וענין בישול הנעשה במלח, כתב בספר מקור חיים (כאן) שאינו מובן, שהרי אם נימוח הוא ומתערב, אזוה צורך יש בבישול, ומשום כך כתב, שיתכן שהיה להם מלח אחר משלנו. ובשו"ת אגרות משה (אריח ח"ד סי' ע"ד בישול אות טו) כתב, שאין הבישול במלח ניכר בטעם התבשיל, שהרי אף בצונן מתערב המלח ונותן טעם, אלא שיש בבישול המלח תועלת מסוימת שנעשית בו, אכן, כח"י המאירי (שבת מב, א ד"ה המשנה הרביעית) מבואר שענין הבישול במלח הוא שינוי שנעשה בטעמו.

[משנ"ב סי' עא]

דחמקמיר פבוא עליו פרקה⁹⁴ וכר', לתנו בכלי ראשון⁹⁵.

(83) ולתת מלח שאינו מבושל בכלי שלישי, כתב בשו"ת אגרות משה (אריח ח"ד סי' ע"ד בישול אות יז) שמותר.

(84) וסוכר שאינו מבושל, הסתפק בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' עא) אם נחשב ככלי הבישול ואין לתיתו בכלי שני, או שרק במלח יש להחמיר, שמחמת חומצתו מתבשל הוא אף בכלי שני, מה שאין כן בסוכר.

[שנה"צ סי' צו]

עין שצריהשקה⁹⁶ וכר', ולכן לא תקמרהי בכלי שני⁹⁷.

(85) שם ציין לדברי שו"ת ורע אמת (ח"א סי' לט) שכתב שיש להחמיר שלא ליתן סוכר בכלי ראשון, שמא אין הסוכר מבושל אלא אפוי, ועוד, שכיון שאין הדרך לאכול סוכר בעינו, אלא כשהוא מחוי במים, נחשב הדבר כאילו לא נגמר בישולו (וראה שעה"צ (סי' ק צח)).

ותמה על דבריו בשו"ת אגרות משה (אריח ח"ד סי' ע"ד בישול אות טז), מהו החיסרון אם אין אוכלים אותו בפני עצמו, הרי מי"מ ראוי הוא

הלכות שבת סימן שיה

ביאורים ומוספים

ולענין טרמוס, כתב הגרש"ז אויערבך (שם), שאף על פי שחומם של המים נשמר בתוכו למשך זמן, מימ מסתבר שאי אפשר לומר שנחשב הוא כאמבטי, כיון שאין המים שבו מרובים.

[משנ"ב ס"ק עח]

דכיון שאינו מתערב מבשל כדי קליפה⁹².

92 ולהיח טיר רותח בתוך מים קרים כדי לצננ, דעת הגר"ש אלישיב (באר השבת ח"א סי' ג ס"ק לג) שמוותר, מפני שרק רוטב, שמחמם כמיכוחו מדבק בחיבת בשר, מתבשל על ידי כך, מה שאין כן המים הנוגעים בסיר הרותח, שמתערבים מיד, ואינם מספיקים להתבשל. וכן כתב הגרש"ז אויערבך (שם) שמוותר לצנן את החיר כשאין רצונו שיתחממו המים.

ולהניח דבר גוש בצלחת שנשארה בה שארית מרק שהצטנן לגמרי, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק ז) שמוותר, כיון שדבר גוש אינו מבשל לדעת כמה פוסקים [ואין בחימום המרק תיקון שיש בו חשיבות אצל בני אדם].

[משנ"ב ס"ק פ]

דאפשר שלא יגיע הקלי על ידי צרוף⁹³.

93 ולקמן (סי' שלד ס"ק פג) כתב, שאין חשש צירוף בגחלת של מתכת כשאינו מתכוין לכך, ולא הזכיר שאין זה פסיק רישא, ובשעה"צ שם (סי' עא) צ"ח לדבר המג"א כאן (סי' לו) שכתב בשם המגיד משנה שאין פטולה נחשבת כמלאכת מכה בפטיש כאשר העושה אותה אינו מתכוין לתוצאה, אף על פי שהיא פסיק רישא, וכן כתב בשעה"צ לקמן (סי' שכח ס"ק סה) בשם המג"א, אכן, בהגדות הרעק"א (כאן על המג"א ס"ק לו) מבואר, שדברי המגיד משנה לא נאמרו אלא על גחלת [הנוכרת בסי' שלד שם], שכיון שאינה כלי, אין איסור לצרפה כשאינו מכוין לתקנה, מה שאין כן בכלי כבענינו, שכיון שלמעשה נעשה הכלי מתוקן יותר, הצירוף אסור, וכן מבואר בב"ה"ל לקמן (סי' תקי ס"ג ד"ה אבל).

[משנ"ב ס"ק פא]

דקלי שני אינו מבשל⁹⁴.

94 ואף על פי שבמצאותו אנו רואים שכשנותנים מים צוננים מועטים לתוך מים רותחים הנמצאים בכלי שני, מתחממים כל המים בשוער שהיד סולדת בו, כתב בחי' הרשב"א (שבת מב, א) שחום זה הוא של המים הרותחים שכבר היו שם, ולא של המים הצוננים שניתנו לתוכם. והקשה הגרש"ז אויערבך (שש"כ פ"א הע' קנד), הרי כשמניחים מים בשקית ניילון בתוך מים רותחים הנמצאים בכלי שני, מתחממים הם בשוער שהיד סולדת בו, ומדוע לא יחשב הדבר כבישול. והוסיף (שו"ת מנחת שלמה ח"ב סי' לד אות כב), שאף אם נאמר שבאמת אסור הדבר, אם כן מסתבר שאף כאשר המים מתערבים, מתחממים הם בשוער שהיד סולדת בו ומתבשלים, שהרי מדומם המים שבשקית מוכח שבבוחם של מים שבכלי שני לכשל מים צוננים הניתנים לתוכם, ועל כל פנים מסתבר שפעולת הבישול שנעשתה במים אלו, אינה פחותה מהפעולה שנעשית בקלי הבישול, ונשאר בצי"ע.

והגר"ש אלישיב תירץ (שבות יצחק בישול פ"ח אות ב) שיש לחלק בין מים צוננים שעומדים בפני עצמם בכלי שני, שמתבשלים בו, ובין מים שמתערבים עם המים שבכלי שני, שאינם מתחממים כל כך, משום שמתערבים.

[משנ"ב ס"ק פב]

לתוך מים צוננים מועטים שיתבשלו על-ידם⁹⁵.

95 ולערות ממיחם לתוך כוס שנשארה בה מעט משקה מבושל שהצטנן, דעת החזו"א (זה השלחן ח"א סי' שיה) שמוותר, כיון שנחשב הדבר כפסיק רישא ולא נחא ליה [ניש לצרף את דעת הרשב"ם המובאת בב"י לעיל סי', שעירוי מכלי ראשון נחשב ככלי שני]. וכן כתב בשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א סי' צג וחי' סי' עד בישול אות יט) שכשיש הכלי מבושל, ועל כל פנים מדרבנן.

[משנ"ב ס"ק עז]

קמא לן דהוא מבשל כדי קליפה, ואפלו בדיעבד אסור⁹⁶.

89 אמנם לעיל (ס"ק ב) העיר, שבמעשה שנחלקו בו הפוסקים אם אסור הוא בשבת, אם נעשה, אין איסור ליהנות ממנו בדיעבד, והרי בעירוי נחלקו הראשונים אם דינו כבישול או לא [כמובא בב"י].

[משנ"ב ס"ק עה]

אסור לתן צוננים באמבטי שהמשך מן המעין לתוכה⁹⁰.

90 ובביאור הדבר כתב רש"י (שבת מ, ב), שכיון שנמשכים החמין לתוך האמבטי ישירות מהמעין, נחשבים הם כמנוחים בכלי ראשון, ומטעם זה כתב בשו"ת תרומת הדשן (סי' קפא), שמים המקלחים מקדרה רותחת ווחלים ישירות לקדרה אחרת, הקילוח מחובר, ונחשב הדבר כעירוי מכלי ראשון, והביא הרמ"א (יו"ד סי' צב ס"ז).

ולגבי קילוח הבא מהמעין, מבואר בפמ"ג (א"א ס"ק לג) שאף לאחר שנפסק הקילוח נחשבים המים הבאים ממנו כמנוחים בכלי ראשון, וכן החמיר החזו"א (טעמא דקרא בסוף הספר הנהגות הוראות מהחזו"א אות יא, חוט שני ח"ב פכ"ט ס"ק יג עמ' קעו) להחשיב את המים שבכוס שעירוי לתוכה ממיחם העומד על גבי האש, כמנוחים בכלי ראשון, ולכן נהגו בביתו בעת הכנת התה לשפוך את המים שבכוס זו לכוס שניה ואחר כך לכוס שלישית ולהכין את התה בכוס האחרונה, כדי שייחשב הדבר שחכינו את התה בכלי שלישית [וראה מה שכתבנו לעיל (ס"ק לו)]. מאידך, החמודי דניאל (יו"ד הל' כלי ראשון ס"ק א, עמ' קב) כתב, שלאחר שנפסק הקילוח, אין מים אלו נחשבים אלא ככלי שני.

ולהלכה, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני שם) שמעיקר הדין יש להקל ולהחשיב את הכוס שעירוי לתוכה מהמיחם ככלי שני, כיון שמדברי החוות דעת (יו"ד שם ס"ק כג) מבואר שאין להחמיר בזה לאחר שנפסק הקילוח, ואף שאר הפוסקים לא הזכירו ענין זה בהלכות שבת, אלא שמימי יש מקום להחמיר כתרומת הדשן, והוסיף, שיתכן שאף החזו"א לא החמיר בדבר מן הדין, אלא רק בתורת חומרא.

והגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מט) כתב, שיתכן שהחומרא באמבטי נאמרה דוקא במים הזורמים על גבי הקרקע במקום אחד זמן רב, או דוקא באמבטי שכולה כלי אחד המים זורמים בה מקצה אחד אל הקצה השני, ולכן אין חומם מתמעט בשעת הקילוח, אך בעירוי באויר, יתכן שאף התחזית הדשן יודה שאין המים נחשבים כמנוחים בכלי ראשון. וכן דעת הגר"ש אלישיב (שבות יצחק בישול פ"ב אות ב) שהכוס שעירוי לתוכה אינה נחשבת כלי ראשון, כיון שלא התחממה מהאש עצמה, ומבואר בתוס' (שבת מ, ב) שרק כלי שעמד על גבי האש התחמם ממנה, נחשב ככלי ראשון.

ולגבי עירוי מים ממיחם על גבי כלי עם משקה כדי לחמם את המשקה, מבואר ברמ"א (יו"ד סי' צב ס"ז) ובשו"ע שם (ס"ק לה) שעירוי מכלי ראשון על גבי כלי אינו מבליע במאכל שבתוכו, אלא רק בכלי עצמו. מפני שעירוי מבליע כדי קליפה בלבד, והכלי הוא הקליפה. אכן, לענין בקבוק תינוק הנמצא בתוך כלי, ומערים על גביו מהמיחם כדי לחממו, ולאחר העירוי ממשיך הוא להתחמם ממי העירוי שבכלי, דעת הגר"ג קרליץ (חוט שני שם עמ' קעו) שנחשבים המים כמנוחים בכלי ראשון, כדיון המים שנמשכים מהמעין, ומבשלים הם אף את המאכל שבתוך הבקבוק.

[משנ"ב ס"ק עו]

אף-על-פי שהאמבטי הוא כלי שני⁹¹.

91 ואף על פי שחום המים אינו נרדל על ידי ריבוי חימומם, שהרי בטבעם אינם יכולים להתחמם יותר ממאה מעלות, כתב הגרש"ז אויערבך (שולחן שלמה ס"ק מח), שיתכן שעל ידי שמתחממים המים הרבה, והם מים מרובים, יכולים הם לבשל אף על פי שמונחים הם בכלי שני, ועל כל פנים מדרבנן.

הלכות שבת סימן שיח

קלז

באר הגולה

ש שבת מ"ב
בברוקא
הקובעים קפוק כב
ת שם מ"א בשערה
ובמקרא א שם
הקובעים

יא *אמבטי (פרוש, כלי שרוחץ בו) של מרחץ שהיא (עה) מלאה מים (ל) חמין (עו) (אף-על-פי שהיא כלי שני) (תוספת ורא"ש טור) (עז) אין נותנין לה מים צונן. שהרי מחממן הרבה. (עה) *אבל נותן הוא (ל) ממים חמין *שקנה האמבטי (עט) לתוך אמבטי אחר של צונן: **יב** המחם שפנה ממונו מים חמין, מתר לתן לתוכו (פ) מים צונן (לג) (מרבים) פדי להפשיטין. ומתר לצוק מים חמין (פא) לתוך מים צונן או צונן לתוך חמין. *והוא (פב) שלא יהיו *בכלי ראשון, מפני שמתחממן הרבה: הגה (פג) ואם המים מרבים כל-כך שאי אפשר שיחבשלו (פד) רק שפייגו צנתן, אפלו בכלי ראשון שרי.

באר היטב

שחצוננים מרבין. ונראה לי דאסור לתן חתיכת בשר רוחח לתוך רטב צונן, דכיון שאינו מתערב מבשל פדי קליפה, וכ"מ ב"ר"ה ד"ה ט"ז ז"ל פ"ק. ופירי אברהם, ע"ש: (לג) מרבים. ולא אמרינן דמערב הכלי, דדבר שאין מחבטו הוא ולא פסיק רישה הוא, וכתב המ"מ פ"ב: ונראה שכל שאינו מהפכן אין ראוי לומר פסיק רישה הוא ולחכיב. מפני שקשהא מתכונן עושה מלאכה

באר הגולה

וכנ"ל בסעיף ה בהג"ה [ותמיה על החי"א ארס שקבת דאם ערה מקלי ראשון על בשר-צלי או על לחם צריך לקלף, עין שם]: * אמבטי של מרחץ. ופירי שרדעה לנסן לשם לטל מעט מים חמין ולרחץ בהן אחר-כך פניו ורגליו, דמטר אם היחם מערב-שבת, וקולקטן סומן שכו. עין שם: * אבל נותן וכו'. עין במשנה ברורה מה שקבתי אם הם מרובין על החמין, פן משמע במנין-אברהם. ונראה לי דאם עתה אין היר סולדת בהן, אפלו לא היו בתחלה המים צוננין מרבין כל-כך פ"ב שרי, דאף שבחוספות מ"ב עמיד א דבר המתחיל 'נותן' איתא 'קשהו מרבין', דבר ההנה נקטו, דקשהו מרבין או מתבשל חמימות חמין. אבל אם ארע שלא היו חמין חמין חמין כל-כך [ונעשו פושרין שלא על-ידי הרבה מים צוננין, גס"פ שרי: ונדע, דאפלו בעונן לתוך חמין משמע בגמרא דאם הם מרובין כל-כך שיש בהן כדי להשטיר, גס"כ שרי, וכן משמע מהג"ה בסמוך: * שקנה האמבטי וכו'. עין במשנה ברורה היענין שהיו הצוננים מרבין אם האמבטי הוא כלי ראשון, ואם היה כלי שני, משמע מש"ז דלכלי עקמא מתר אפלו אם הצונן מועטין, והפריי-מגדים מספק בזה לדעת השו"ה, עין שם: * והוא שלא יהיו בכלי ראשון. עין משנה ברורה דחמין לתוך צונן פיענין גס"פ שיהיו מרבים, פן סתמו הפריי-מגדים והפריי-מגדים, ומשמע ממנין-אברהם דגם דעת השו"ה הוא פן ונדעת החוספות שקבתי פן הקדיא דבר המתחיל 'נותן', עין שם במסקנת דבריהם. והש"ז קתב דדעת השו"ה להקל בחמין לתוך צונן אפלו מועטים, אף מרבים מחמין בזה, עין שם. ועין בספר בית-מאיר שהצריך פנה הרבה ומסיק דדעת השו"ה להקל, וכן הוא ג"כ פן דעת הרשב"א והר"ן, ושעמם, דזה לא חשיב ערוי פין שמתערבין זה בזה וממילא חשיב החמין שנשפך לתוך הצונן ככלי שני ואין יכול הצונן המועט להתבשל על-ידי החמין, ומפל מקום פסיק הדינא אין להקל בזה נגד דעת החוספות, דנגע באסור דאורייתא, וזה לשונו: לכן נראה לעניות דעתי לדינא, כמו הפריי-מגדים שאין משקה שולרין פאנ"ש, והנהו שפוטטין מעבודתם ליבנותי"ט הרבה למימיהו הערבין לתוכו צונק"ר ומשקה [שקורין אדא"ק], והיום-שבת או בליל-שבת מצרין על תערובות זה מים חמין הרבה שחבשלו בשבת בקרה, בענינתו בנראי צריכים לחש לדעת החוספות ולקא"ר מקלי

משנה ברורה

מתבשל בכלי שני, וכנ"ל, מכל מקום הערוי מקלי ראשון קומא לן דהוא מבשל כרי קליפה, (קא) ואפלו בדיעבד אסור(י) אם ערה להדיא עליהן (קב) שלא נפסק הקלות: **יא (עה) מלאה מים חמין.** ואפלו (קג) בחמי טבריא אסור לתן צוננים באמבטי שהמשפך מן המעין לתוכה(י), אלא צריך לטל מהאמבטי בכלי שני ואחר-כך יתן המים לתוכה, אפלו המים צוננים מועטין מן החמים, וקולקטמה בסעיף יב: (עו) אף-על-פי שהיא כלי שני. דכיון שהן לרחיצה, מסתמא חממן הרבה, וכתבשלין הצוננים שמתערבין בהם אף-על-פי שהאמבטי הוא כלי שני(י) [טור], וזהו שקבת 'שהרי מחממן הרבה': (עז) אין נותנים לה מים צונן. עין (קד) באתרוגים שכתבו דוקא מים מועטין שאפשר שיחבשלו שם, אבל אם נותן הרבה כל-כך עד שהחמין נצטים פושרים על-ידי זה, שרי, וכמו לקמה בסוף סעיף יב. ונראה דאם היה האמבטי (קס) כלי ראשון, יש לחש לדעת הר"ן ורובנו ירחם שכתבו דבאמבטי אסור לתן אפלו צונן מרבים: (עה) אבל נותן וכו'. ואפלו אם האמבטי הוא כלי ראשון, מתר לערות לתוך מים צוננים (קו) אם הם מרובין על החמין: ואף-על-גב דאסור לערות על תכלין, כמו שקבת בסעיף י, דהוי ככלי ראשון, וזה דוקא על דבר גוש, אבל הכא שאני, שמתערבין החמין עם הצונן ומתבשל חמיוותן פין שחצונן מרבים. ולתן חתיכת בשר רוחח לתוך רטב (קז) צונן אסור, דכיון שאינו מתערב (קח) מבשל פדי קליפה(י) [מ"א]: (עט) לתוך אמבטי אחר. לרבותא נקט, דאף-על-פי שהיא אמבטי לא נורה, וכל-שפן לתוך כלי אחר שיש בו צונן: **יב מים צונן מרבים וכו'.** אבל מועטין שיוכלו להתחמם מחם המחם עד שיקהא היר סולדת בהן אסור, אבל מרבין מתר, (קט) אפלו אם ימלא אח פל המים צוננים ועל-ידיה יוכל הפלי לבוא לידי צרוי [דהנהו קשה-פלי-מתכות חם ונותנין לתוכו צונן מסונקים את הפלי, וזהו היא גמר מלאכת הצורפין, שרתחית האור מפעפעתו וקרוב להשבר, והמים מצרפין פעפועין] אפלו הכי שרי, פיון שאין מתפנן לזה, ולא פסיק רישה הוא, דאפשר שלא יגיע הפלי על-ידיה לידי צרוי(י). והמכונן לצרף, יש אומרים שהוא חוב מדאורייתא ויש אומרים שהוא מדרבנן: (פא) לתוך מים צונן או צונן וכו'. והשנייה אפלו המים צוננים מועטין שצדדן היר סולדת בהן אחר הפערובות, גס"פ שרי פיון שהיא בכלי שני, קמא לן דכלי שני אינו כבשול(י), וקולקטין על-ידי זה **בכלי ראשון.** דאם החמין הם בכלי ראשון אסור לצוק בתוכם מים צוננים, (קי) והוא הדין דאסור לערות מהם לתוך מים צוננים מועטים שיחבשלו על-ידיהם(י): (פג) ואם המים מרבין. קאי אצונן לתוך חמין, וכן אם חמין לתוך צונן היה הצונן מרבים שרי. ועין בחי"א אדם שקבת דבצונן לחמין דוקא ששופך בשפיכה גדולה הכל בפעם אחת, אבל מעט מעט אסור לערות, (קיא) שהרי מבשל תוך ומה יועיל מה שמצטנן אחר-כך: (פד) רק שפייגו צנתן. ואפלו חמין קצת (קיג) בעין פושרין שרי, רק שלא יהיה היר סולדת בהן:

תרהוב: 1 לימונים. 2 ספר.

שער העציון

(קא) מנין-אברהם. ועין בבירי-מגדים: (קב) אליה רבה והוספת-שבת: (קג) גמרא: (קד) חוספת-שבת ומאמר-פרדכי: (קה) דבכלי שני יש לסמן בה על רש"י ר"ן שמשפשים דהקטרא מרי בכלי ראשון: (קו) מנין-אברהם והפריי-מגדים [הש"ז] פתח שנה תלמי במהלך השו"ה [המבנים] וכן משמע בהקטרא סוף סעיף יב: (קז) הינו שנשטנן לגמרי, לפי מה שפסק במ"א בסעיף טו בהג"ה: (קח) ומפל מקום לענין דיעבד נראה דאין לאסר הרטב, דיש לקמף איש-מקלין לקמן בסעיף טו דסבירא להו דאין בשול אחר בשול אפלו בנצטנן, ובקטן שבצטנן, דין זה מקפסקין הבית-מאיר והמשמתי-אדם: (קט) מנין-אברהם: (קי) מנין-אברהם והפריי-מגדים הפלי. ועין באור הלכה: (קיב) יש לענין, שהרי פדבר הרי"ן קומא לן פדי ישמין על האור וממילא להרמיהו, פרי דעל האור גס"כ פן אינו מבשל ברגע ראשונה, וגם כן אף שמתערב תוך בחמין, מכל מקום אין מתבשל תוך עד שישפך השאר: (קיג) גמרא:

